URBANISME INTERIOR.
La contribució de l'espai privat com a progrés d'allò públic en la ciutat contemporània. Aplicació al cas de Barcelona

Ricard Gratacòs Batlle
Universitat Politècnica de Catalunya
Director de la investigació: Ángel Martín Ramos
ricard.gratacos@gmail.com

RESUM

L'objectiu principal de l'article és mostrar que la qualitat de l'espai urbà es manté, en gran part, pendent del grau de l'afortunada associació aconseguida entre allò públic i allò privat. S'hi planteja la paradoxa de fixar-se en els interiors privats per conèixer millor l'espai públic de la ciutat de Barcelona. L'article s'estructura en tres parts. En la primera aproximació es realitza un recorregut cronològic a través de projectes i iniciatives particulars que han introduït una dimensió pública a la ciutat. En la segona es vol mostrar de quina manera determinats espais públics es poden llegir a través de la incidència que hi tenen els espais interiors que l'acompanyen. En l'última aproximació s'hi recull l'anàlisi iniciat a través de diverses reglamentacions urbanes de cara a examinar els instruments i recursos coercitius utilitzats per regular aspectes relatius a l'interior d'edificis i parcel·les amb incidència directa en les qualitats de l'espai públic immediat.

Paraules clau: Barcelona, espai, públic, privat

ABSTRACT
The main goal of this paper is to show how the quality of urban space remains, largely, depending on the degree of success achieved in the association between public and private. It presents the paradox of focusing on private interiors in order to understand better Barcelona's public space. The paper is divided in three parts: The first one performs a chronological journey through private initiatives and projects that introduce a public dimension in the city. The second shows how certain public spaces can be read through the effect of interior spaces around them. The last part includes an analysis initiated through various urban regulations in order to examine the tools and coercive resources used to regulate aspects of buildings and plots that have an immediately and direct impact on the quality of urban public space.

Key words: Barcelona, public, private, space

1 LA INTRODUCCIÓ D'ALLÒ PÚBLIC EN INTERVENCIONS PRIVADES

A Barcelona, l'arribada de la modernitat va suposar l'inici d'un conjunt de transformacions urbanes que substituïen i milloraven el teixit urbà de base romana i medieval i suposaven avenços significatius i progressius de l'espai públic de la ciutat. Fins llavors l'estructura urbana es basava en un sistema de carrers irregulars en què les places eren principalment eixamplaments de la via pública. Els majors espais públics de la ciutat eren el resultat de demolicions puntuals que creaven espais -lligats a l'activitat gremial- adequats per a les noves funcions comercials (Busquets, 2004: 144), i de places sorgides arran de la supressió dels cementiris adjacents a algunes esglésies de la ciutat (places parroquials). No es poden deslligar els canvis urbans de la Barcelona moderna del pensament il·lustrat europeu que havia donat lloc a la transformació radical de diverses ciutats europees. L'Estat i els municipis emprendran projectes clarament enfocats al domini públic que milloren les condicions higièniques, asseguren el desplaçament i l'aprovisionament de la població i configuren la forma d'una nova vida cívica. Les intervencions realitzades es basaran en la regularització i jerarquització de la xarxa viaria existent de cara a construir un nou ordre en la ciutat. S'obriran nous carrers (rectes) i s'eixamplaran els existents, s'especialitzarà la secció del carrer (realització de voreres, serveis comuns al subsòl...), es guanyaran places i mercats als espais ocupats pels convents, es projectaran parcs i passejos i es construiran nous edificis públics exemplificant l'assumpció de responsabilitat sobre els individus per part de l'Estat. A Barcelona, aquesta progressió de l'espai urbà des del domini públic s'ha mantingut amb discontinuïtats i els projectes de reconstrucció de la ciutat consolidada dels anys vuitanta i les transformacions urbanes esdevingudes en motiu de la celebració dels Jocs Olímpics de 1992 l'han convertida en referent internacional per a altres ciutats del món.

Però aquí observarem com al mateix temps que la ciutat s'enriquia a base de noves places, parcs, passejos o infraestructures, el desenvolupament dels sòls privats acompanyava aquestes millores i aportava espais col·lectius i qualitats urbanes a l'espai de la ciutat. Volem evidenciar els avenços aconseguits per alguns projectes i intervencions que, sorgits en sòls privats, adquireixen un grau de compromís urbà que els converteixen en protagonistes de la construcció d'allò públic. Els avenços produïts en aquest sentit són, en ocasions, impulsats pel treball projectual d'alguns arquitectes que aconsegueixen, en intervencions en un lloc concret, ser artífexs de progressos d'allò públic. I és que a través del projecte d'arquitectura, sovint de poca dimensió, certs professionals traslladen a la ciutat construïda els avenços en la concepció urbana que es van introduint en la societat i converteixen les seves obres en experiències que, un cop viscudes, tenen un efecte didàctic de gran importància en la ciutat. És necessari reconèixer aquest treball sobre sòls privats com una contribució essencial en el progrés de l'espai urbà de la ciutat moderna i contemporània.

Cal advertir que quan mencionem aquests sòls privats ens referim a l'espai interior -diferenciat de l'espai públic- de les parcel·les destinades a uns usos exclusius. És per això que no ha de sorprendre que de vegades ens referim als espais interiors generats des d'edificis de caràcter públic –equipaments, per exemple-, com a privats. El fet que ens interessa aquí és ressaltar que projectes que podrien ser estrictament privats, tancats en sí mateixos, en la seva pròpia parcel·la, són capaços d'introduir i generar valors i conferir atributs cívics que s'associen a la imatge urbana i a l'ús col·lectiu de la ciutat, i que han tingut una clara repercussió en la formació de l'espai urbà modern i contemporani.

Per al desenvolupament d'aquest capítol s'ha acudit a exemples destacats de l'arquitectura barcelonina a partir de la modernitat. El procediment de selecció dels projectes adients per expressar-ne el contingut ha esdevingut de la busca en guies d'arquitectura de Barcelona, enriquida i contrastada amb l'obra publicada dels arquitectes més rellevants que han intervingut a la ciutat i a llibres i articles crítics del nostre àmbit cultural. A continuació trobareu una petita mostra d'un treball més extens que ha tingut com a objectiu mostrar com s'ha produït la introducció de motius públics en els sòls privats a partir de la modernitat. Es presenten els antecedents històrics més significatius i els projectes que inauguren capítols d'aquesta introducció, aquells que la fan progressar o aquells que són expressius i ens serveixen per recolzar i il·lustrar l'argumentació. Per això es presenten els casos seguint un fil cronològic per descobrir en quin moment es produeixen i poder emfasitzar, així, la innovació i els avenços que suposen certes intervencions privades en el progrés d'allò públic. Els projectes d'ordenació o les transformacions de terrenys de grans dimensions no s'han tingut en compte ja que, en realitat, porten implícita la instauració d'un ordre de l'espai públic i l'espai privat en sí mateixos. El que es tracta d'estudiar és la introducció en solars privats, o d'activitat específica, de la influència d'allò públic com a material propi juntament a l'objectiu principal que han d'acomplir.

Com hem dit, ens hem centrat en les intervencions sorgides a partir de la modernitat. Aquest fet no significa que amb anterioritat no existissin intervencions en el sentit que estem parlant. Quan a la ciutat hi existien

pocs espais públics representatius, alguns edificis aportaven espais entremitjos, com patis generosos o claustres, que participaven de la imatge urbana de la ciutat. Tot i que la modernitat separa clarament el domini públic del privat, és a partir d'aquest moment en què en ocasions i de manera creixent, es desenvolupen certes intervencions en sòls privats que generen espais d'articulació amb l'espai exterior urbà i generen situacions en què la relació entre l'espai públic i l'espai privat s'estova. Els edificis contribueixen en la formació d'espais públics i col·lectius que fan més rica l'espacialitat de la ciutat.

Com l'espai disponible en el present article és escàs, proposem mostrar aquesta cronologia construïda barcelonina d'una manera visual a través de només vint-i-quatre projectes. Són aquells que ens serveixen per mostrar un repertori prou divers de formes en què les iniciatives privades poden contribuir a la construcció d'espais i qualitats públiques de la ciutat. Acompanyem les imatges més significatives dels projectes amb un títol descriptiu del que estan aportant a la ciutat.

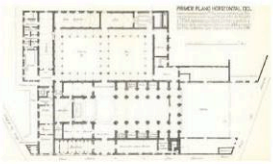

Planta de Sant Agustí Nou
Successió de pati, pòrtic i claustre

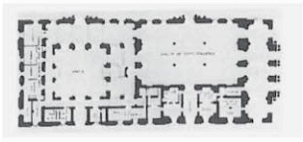

Planta de la Llotja
Pòrtic obert

Palau de la Virreina
Espai d'unió entre espais públics

Cases d'en Xifré
Espai porxat d'escala major a la unitat privada

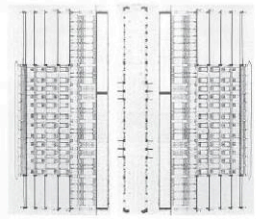

Ptge. del Crèdit
Introducció de la funció comercial

Universitat de Barcelona
Vestíbul com a espai frontissa

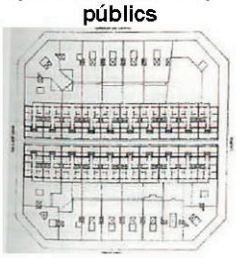

Ptge. Permanyer
Passatge semiprivat residencial amb espais tampó

Encaix urbà de Sta. Maria de Jonqueres al c/ Aragó
Eixamplament de l'espai públic

Taller dels pintors Masriera
Pòrtic i utilització del llenguatge clàssic

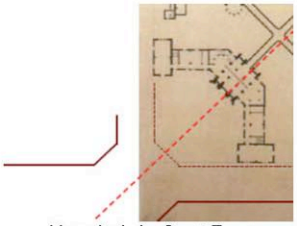

Hospital de Sant Pau
Receptable final d'eix, ampliació visual del xamfrà i vestíbul del conjunt edificat

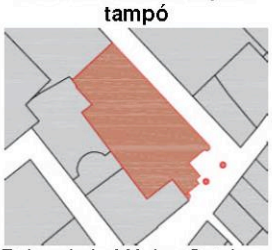

Palau de la Música Catalana
Formació d'atri públic

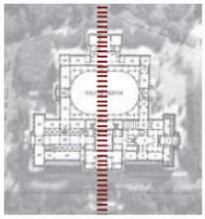

Palau Nacional
Reafirmació de l''eix a l'interior de l'edifici

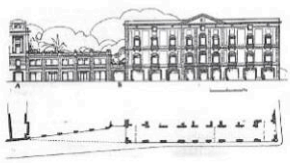

Reforma del Palau Moja
Ampliació de l'espai viari mitjançant la introducció de pas porxat

Dispensari Antituberculós
Pati obert al carrer

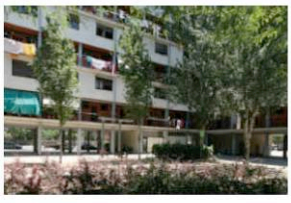

Casa Bloc
Permeabilitat de la planta baixa

Habitatges de Mitjans i Coderch al c/ Amigó
Ampliació espai púb. mitjançant reculada del cos edificat

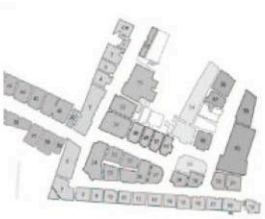

Galeries Maldà
Galeries comercials

Habitatges grup Escorial
Obertura de mansana

Edifici Mediterrani
Ampliació del xamfrà

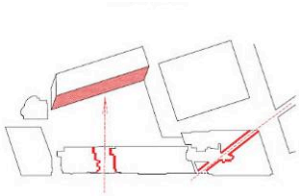

Illa Diagonal
Introducció de la centralitat

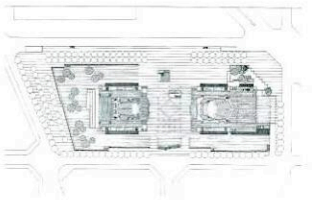

L'Auditori
Atri públic interpenetrable

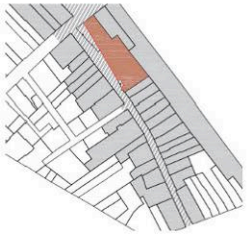

Habitatges al c/ del Carme
Comunicació visual entre carrers

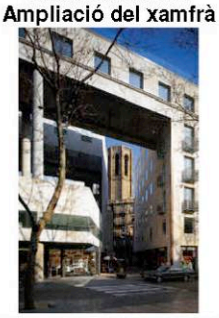

Palau Nou de la Rambla
Obertura de visual cap a element patrimonial

Biblioteca Juan Marsé
Creació d'un mirador públic

Espais públics i qualitats urbanes en vint-i-quatre projectes de Barcelona
Elaboració pròpia

Aquests pocs projectes ens serveixen per mostrar que l'atenció a la disposició de la volumetria dels edificis o la perícia en la distribució de la planta atenent a circumstàncies exteriors, juntament a la utilització de recursos variats com perforacions, obertures, reculades o volades, ha nodrit a la ciutat de Barcelona de qualitats i espais urbans provinent d'iniciatives privades.

Al costat de carrers, places o parcs proposats per iniciativa pública i de manera progressiva en el temps, una munió d'espais com patis d'entrada, espais oberts, porxos, vestíbuls, pòrtics, atris, galeries comercials, passos a través o passatges s'han sumat als espais col·lectius de la ciutat de la mà dels arquitectes. I al costat d'atributs característics de l'espai públic com són l'amplitud, la regularitat i la continuïtat dels carrers, l'arbrat o el disseny precís de la urbanització, algunes intervencions que hem assenyalat aconsegueixen estendre i generar noves qualitats urbanes. L'ampliació de l'espai viari, la creació de comunicacions visuals, l'enriquiment del paisatge urbà, la introducció de la funció comercial, l'ampliació de valors urbans a una cota diferent a la del carrer o l'augment de la permeabilitat de l'espai públic fent possibles nous recorreguts urbans en són només alguns exemples.

Aquestes experiències ens demostren que és possible millorar allò públic des del treball sobre sòls privats i ens recorda que cada oportunitat d'intervenció a la ciutat, per petit i difícil que sigui el solar, possibilita un camp de treball que pot generar materials urbans de primer ordre i contribuir a la riquesa urbanística de la ciutat.

2 CONTRIBUCIÓ DE L'ESPAI INTERIOR PRIVAT EN LA CONFIGURACIÓ D'ALGUNS ESPAIS PÚBLICS

Ara ens volem aproximar a la ciutat com a fet construït a base de la suma d'espais interiors privats i conèixer el tipus de contribució que protagonitzen en la configuració d'alguns espais públics de la ciutat de Barcelona.

Alguns autors provinents de les ciències socials s'han esmerat a afirmar que existeix una independència insalvable entre l'espai interior privat i l'espai públic. I és clar que la vida privada i la vida pública mantenen una separació notable. Però en l'anàlisi espacial que traçarem a continuació es pretén mostrar que l'espai públic no és només l'espai oposat a l'espai edificat, sinó que part dels seus atributs venen determinats per l'espai interior de les edificacions. Podem trobar referències literàries i reflexions provinents de la filosofia, les ciències socials i la pròpia disciplina urbanística sobre la influència dels espais interiors sobre els espais públics. Des d'un explorador urbà com Charles Baudelaire (1869) que es fixa en les finestres il·luminades de les cases, de les quals diu que "no hi ha res més misteriós, fecund, torbador i enlluernador", fins a un Walter Benjamin que reflexiona a partir d'un gran nombre de cites sobre els carrers de París com a un immens

interior, sobre la interpenetració entre carrers i habitatges que té lloc al París del XIX o sobre l'exteriorització dels interiors burgesos (Benjamin, 1927-1940). Aquesta mirada de l'interior vers l'exterior i a l'inrevés teixeix una xarxa de relacions que es condensen en les paraules de Jane Jacobs (1961):

> "[…] ha de haber siempre ojos que miren a la calle, ojos pertenecientes a personas a las que podríamos considerar propietarios naturales de la calle. Los edificios de una calle dispuesta para superar la prueba de los extraños y, al mismo tiempo, procurar seguridad a vecinos y extraños, han de estar orientados de cara a la calle. No deben dar su espalda ni los lados ciegos a la calle. Tercero, la acera ha de tener usuarios casi constantemente, para así añadir más ojos a los que normalmente miran a la calle, y también para inducir a los que viven en las casas a observar la calle en número y ocasiones suficientes. Nadie disfruta sentándose al lado de la ventana a mirar lo que pasa en una calle vacía. [...] Pero sí hay muchísima gente que se entretiene contemplando la actividad de una calle, desde una ventana o en la acera."

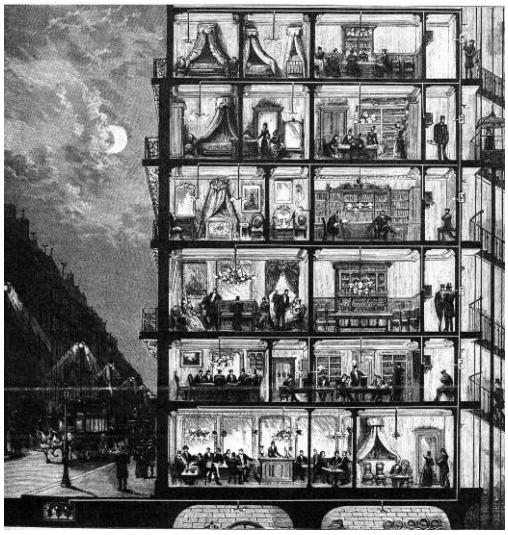

Electricité chez soi
Provinent en origen de *Le Magasin Pittoresque* (1891). Extret de l'article de Diana Periton "The coupe Anatomique" (2004)

En el nostre context cultural també trobem autors provinents de moments històrics i camps diferents que s'interessen en la contribució dels espais interiors sobre els espais públics. Ressaltem l'explicació que fa Víctor Balaguer (1865: 418) del carrer Ferran -que als seus ulls és una de les més belles i concorregudes de la ciutat- ja que mostra la interrelació entre l'espai interior i l'exterior i la nova utilització pública de les plantes baixes:

> "Su situación céntrica, su rectitud, la uniformidad y buen aspecto de las fachadas de sus casas y sus muchas y lujosas tiendas la hacen el punto de cita de la elegancia barcelonesa. […] Es tanto el gentío que en ciertas noches invade la calle que llega a ser imposible por ella el tránsito de carruajes y personas atareadas. Las muchas, ricas y soberbias tiendas de sedas, quincalla, estampas, dulces, relojerías, sastrerías, chocolaterías, etc., que abren en ella sus lujosos mostruarios aumentan su realce y atraen la multitud contribuyendo en mucho a su concurrencia y tránsito el estar enlazada por medio de vías principales ó secundarias con los puntos y sitios de más movimiento y animación."

A *Barcelona, una discussió entranyable,* Josep Pla (1956: 48-58) ens diu, després de consultar diversos llibres a la biblioteca de l'Ateneu que "el que s'entén a Europa per una bona plaça és simplement l'espai d'aire col·locat davant d'un edifici important". I en posa diversos exemples: "Davant el palau Pitti, a Florència, hi ha simplement un espai obert davant la façana del palau. [...] És el palau el que fa la plaça."

Per Manuel de Solà-Morales (1992), la importància de l'espai públic "és el resultat de referir entre sí els espais privats, fent d'ells patrimoni col·lectiu. Donar caràcter urbà, públic, als edificis i llocs que, sense ell, serien només privats, constitueix la funció dels espais públics. Urbanitzar allò privat, convertint-lo en part d'allò públic". I Xavier Monteys (2009), amb una mirada baudelairiana destaca que "un dels més grans plaers és, quan es comença a fer fosc, mirar cap a dalt i adonar-se que el carrer és la suma de les finestres

de les cases. Enceses de maneres diferents, sense uniformes, sense disseny, variades i també lletges permeten que imaginem la vida al seu interior. Aquesta és la manera amb què els habitatges fan ciutat".

En aquest capítol de la investigació hem estudiat una sèrie d'espais públics barcelonins, alguns d'ells sense particular rellevància de la seva arquitectura, per tal de discernir quines característiques i atributs li confereixen els espais interiors, i esbrinar quins són els possibles motius de l'èxit d'alguns d'aquests espais en la contemplació dels ciutadans. La tasca ens serveix per demostrar que és possible una millor comprensió dels espais públics de la ciutat a través del coneixement dels espais privats que l'acompanyen. Els edificis i els seus espais interiors, més enllà de la seva presència i de la condició de façana determinen part del caràcter de l'espai públic. Hem realitzat tres tipus de lectures a partir de diferents recursos analítics i materials per mostrar el tipus de relació que s'estableix entre l'espai públic i els espais privats associats per establir criteris explicatius del propi espai públic. Una primera lectura s'ha desenvolupat a partir de l'observació de cartografia històrica; una segona a partir de l'anàlisi d'espais actuals de la ciutat; i una tercera a partir de la composició de diferents cruïlles hipotètiques de l'Eixample.

2.1 Lectures de la relació entre l'espai urbà i l'espai interior en la cartografia històrica

Ens disposem a llegir dos fragments de dos plànols històrics de la ciutat de Barcelona: el de Josep Mas i Vila (1842) i el de Miquel Garriga i Roca. Volem il·lustrar de quina manera la representació de l'espai interior d'alguns edificis en el segon cas dóna lloc a un coneixement més profund dels espais públics que els acompanyen.

El plànol de Miquel Garriga i Roca enllaça, d'alguna manera, amb la cèlebre *Pianta di Roma* (1748) de Giambattista Nolli. El que fa original el plànol de la ciutat italiana i el que ha reactivat el seu interès durant el segle XX és que hi ha representat l'interior de centenars d'edificis, tot superposant la seva planta baixa al teixit comú de la ciutat, de manera que sembla que aquests hagin afaiçonat el magma edificat. André Corboz va ressaltar del plànol de Nolli una "característica excepcional": el plànol no és una radiografia exacta de la matèria de la ciutat, és una interpretació de l'espai on l'autor creu necessari representar de la mateixa manera carrers, places, esglésies, teatres, jardins, patis de palaus i certs accessos com a un únic i mateix sistema d'espais públics (Corboz, 2001: 122). Es comença a percebre que la ciutat no és un conjunt massís d'illes edificades sinó que existeix certa porositat entre l'espai dels carrers i l'espai interior dels edificis representats. És mostra un espai amb relacions indissolubles entre l'interior i l'exterior.

Detalls de la *Pianta di Roma.* Giambattista Nolli, i dels plànols de Barcelona de Josep Mas i Vila i Miquel Garriga i Roca

D'igual manera, al plànol de Garriga i Roca es dibuixen en planta alguns edificis públics de la ciutat, fet que ens permet assenyalar d'una manera concreta com poden establir vincles i determinar el grau d'influència de l'espai interior sobre l'espai públic.

Si ens fixem en l'església del Pi i les seves places adjacents, al plànol de Mas i Vila podem observar tres espais de diferents dimensions al voltant de l'església, que està marcada amb un traçat més fosc que la resta de l'espai construït. De les tres places, dues tenen unes dimensions semblants i una és d'una mida més reduïda. El plànol de Garriga i Roca ens rebel·la un dibuix detallat de la planta de l'església i ens permet conèixer millor aquests tres espais urbans adjacents. Conèixer l'interior de l'església facilita una interpretació de la diferent jerarquia que tenen les places. La plaça jeràrquicament dominant és la del Pi. Es situa en una posició frontal a l'única nau de l'església i és la que acull la façana principal. El dibuix de l'antiga sala capitular, amb accés a tocar de la façana principal, ens permet entendre, a diferència del plànol de Mas i Vila, que la totalitat de la façana de l'església dóna sobre la plaça. És la més regular de les tres, tant pel seu traçat en planta, com per la planeïtat de la seva superfície. Tot i ser d'unes mides més grans que la del Pi, la plaça de Sant Josep Oriol es pot entendre en un odre jeràrquic menor. La façana lateral de

l'església n'ocupa el costat més llarg, on hi té un accés. L'altre façana de la plaça està composada per diverses illes de cases que formalitzen un front més irregular que s'estreny en direcció a la plaça posterior. Existeix una diferència de cota important entre l'interior de l'església i la plaça i la seva superfície presenta certes irregularitats. La plaça posterior és d'una dimensió considerablement més petita i no pot escapar de la condició de "darrera".

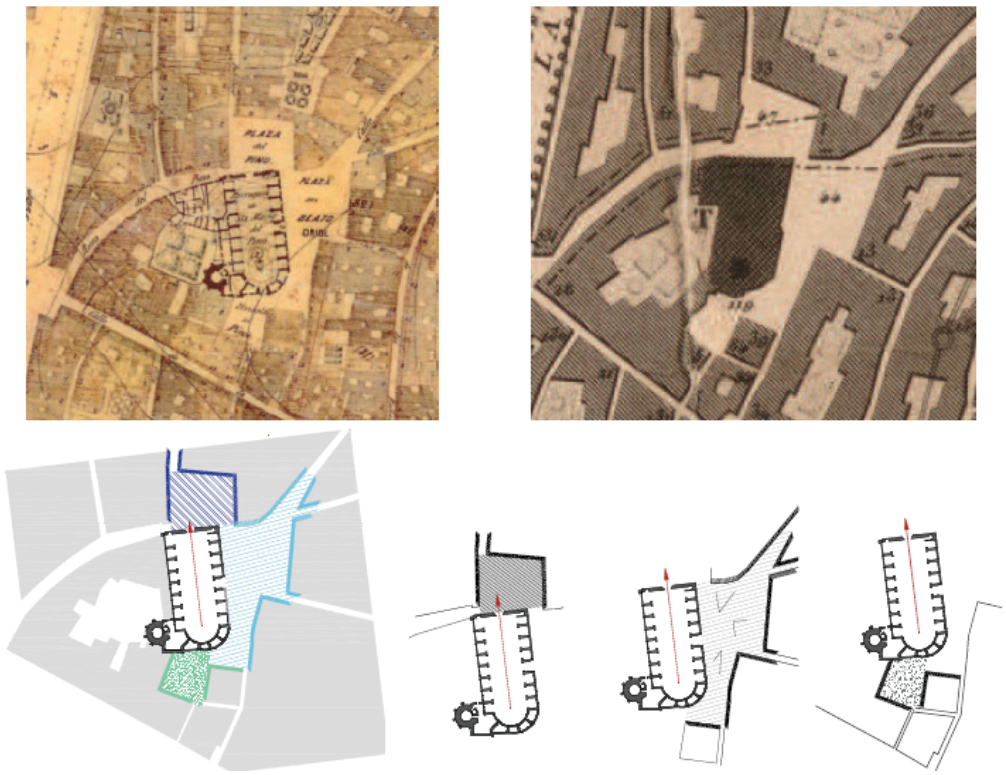

Anàlisi de les places adjacents a l'església del Pi
Elaboració pròpia

Fixem-nos ara en els espais interiors representats a la mansana situada entre La Rambla i els carrers del Carme, Xuclà i Bonsuccés. En primer lloc, cal remarcar la diferent naturalesa de les vies que delimiten la mansana edificada. La Rambla n'és la via principal. Els edificis que acull, l'amplitud, l'extensió, la urbanització i la regularització que si duu a terme (es pot apreciar en comparar els plànols) contrasten amb el carrer Xuclà: estret, curt i sense edificacions principals.

Al plànol de Mas i Vila es pot observar una illa edificada en tot el seu perímetre en la que hi destaca, marcada amb un traçat més fosc, una edificació que ocupa mitja illa al front edificat de La Rambla ubicada a la cantonada amb el carrer del Carme. Al plànol de Garriga i Roca, la representació de la totalitat dels espais interiors de l'església del Betlem i les dependències que l'acompanyen ens permeten fer una lectura més rica de les diferents relacions que s'estableixen entre l'espai interior i l'espai urbà. Primer de tot podem apreciar que els dos fronts edificats entre la Rambla i el carrer Xuclà no són independents, com sí ho sembla al plànol de Mas i Vila. El dibuix de la totalitat de les estances i la minuciositat de la representació ens permeten advertir el vincle entre els dos fronts edificats i la interdependència existent entre La Rambla i el carrer Xuclà.

Mentre La Rambla acull els espais principals del conjunt (l'església, un claustre), sobre el carrer Xuclà hi donen dependències d'un rang secundari que podríem associar a un caràcter funcional. És un carrer amb vocació de servei del que se'n beneficia La Rambla, ja que queda alliberada de les funcions menys representatives i li permet explotar la seva condició de passeig (veure la urbanització, l'arbrat...). De no existir el carrer Xuclà, totes les funcions associades a les edificacions principals s'haurien d'ubicar d'una altra manera i es podria veure desfigurat i deslluït l'espai del passeig. Les qualitats de l'espai principal no serien les mateixes de no existir aquest carrer més estret. El coneixement dels espais interiors ens permet reconèixer les funcions "assignades" a cada carrer i veure la interdependència entre els espais interiors privats i els exteriors públics.

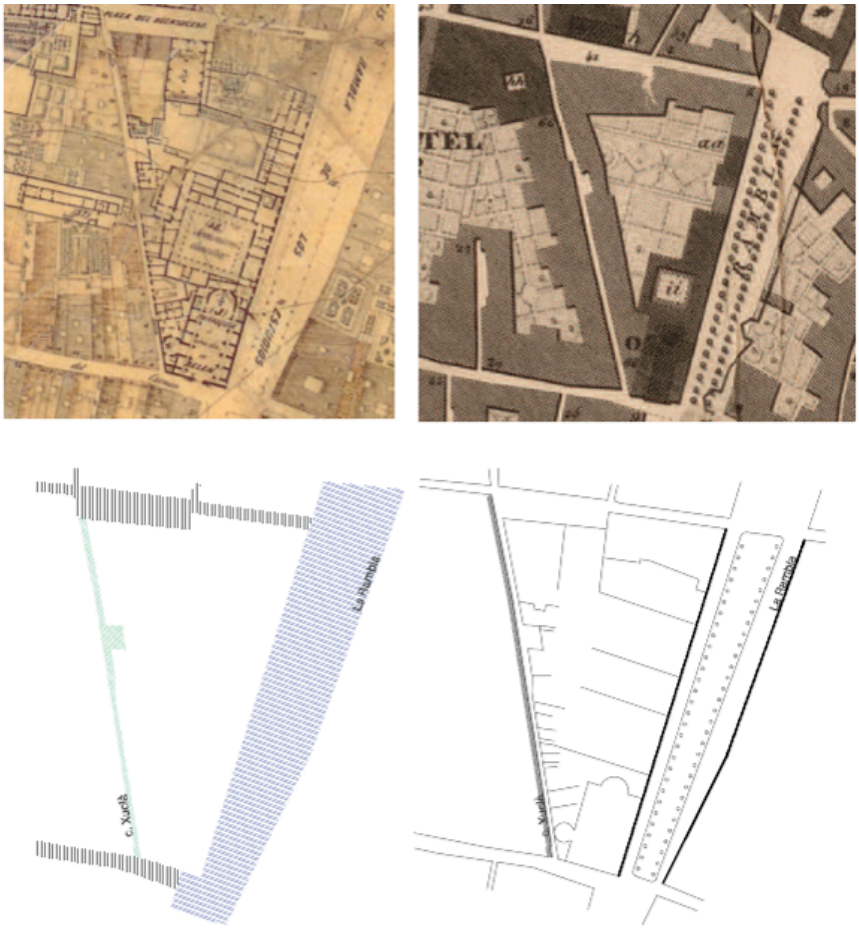

Anàlisi del carrer Xuclà en relació a La Rambla i als espais interiors
Elaboració pròpia

2.2 Contribució de l'espai interior en diversos espais públics actuals

Continuem amb l'observació de diferents espais públics actuals que ens serveixen per explicar diferents qualitats que els espais interiors confereixen als espais públics associats. A continuació descrivim aquests espais públics i mostrem alguns plànols elaborats per tal d'emfasitzar la contribució dels espais privats en aquests espais públics.

Fixem-nos, primer de tot, amb la recent sorgida plaça entre els carrers Valldonzella, Torres i Amat i el passatge de Sant Bernat situada al barri del Raval de Barcelona. Cal assenyalar l'origen no previst com a plaça d'aquest espai. D'aquí que els edificis que conformen el seu perímetre mantinguin certa relació d'independència respecte la plaça i entre ells.

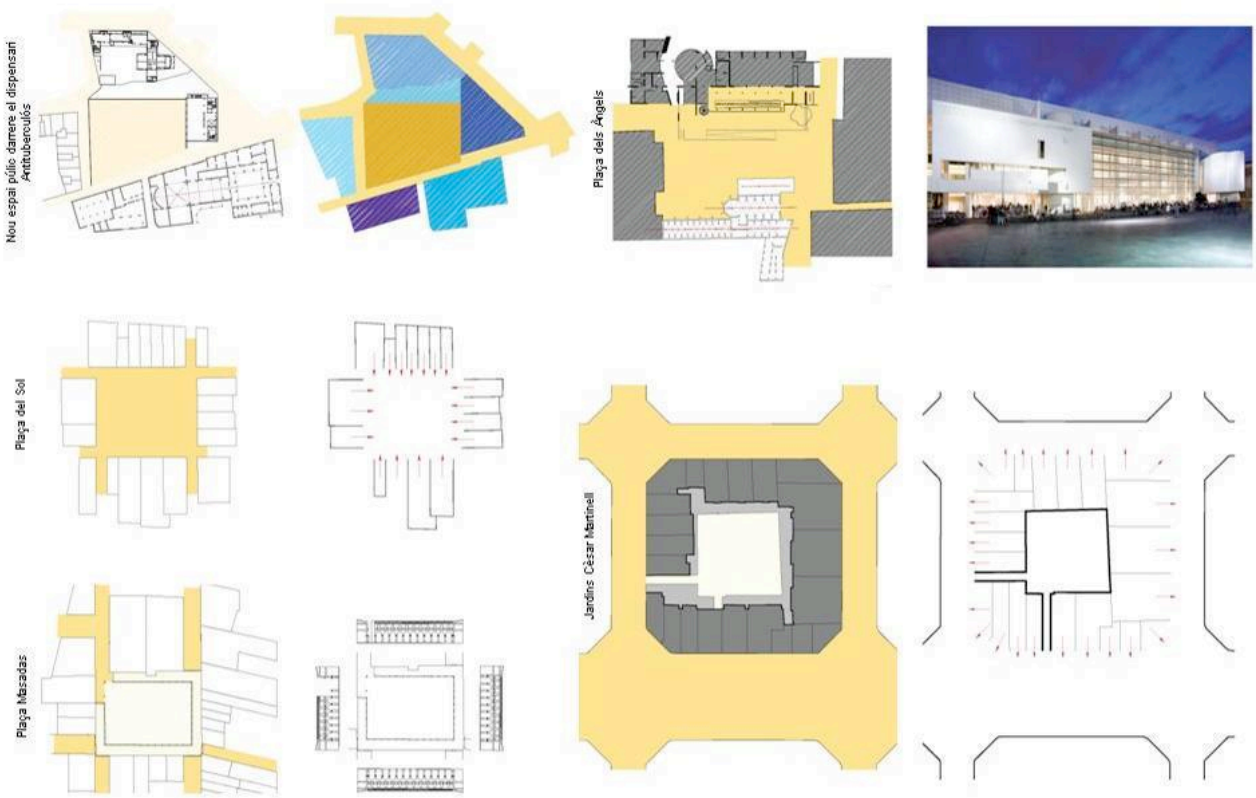

Anàlisi de la contribució de l'espai interior en diversos espais públics actuals de Barcelona
Elaboració pròpia

La plaça està construïda a base de parcel·les de "gran" mesura ocupades per edificis heterogenis que tenen un comú denominador: tots menys un tenen un ús públic. Ara bé, gairebé cap d'aquests edificis té l'accés sobre la plaça i les cotes de referència de les plantes baixes no coincideixen amb la cota d'aquesta. Només ho fan els dos edificis del carrer Valldonzella. De fet, podríem entendre la plaça com una ampliació d'aquest carrer degut a les diferències de nivell existent. La façana de la plaça corresponent al carrer Valldozella acull l'antic teatre de la Casa de la Caritat i l'església de Santa Maria de Montalegre. Al nord es troba el Dispensari Antituberculós a una cota més alta, del qual en queden al descobert cap a la plaça les façanes del pati i les mitgeres de l'antiga casa del conserge i una escala. Entre la parcel·la del dispensari i la plaça existeix una estreta franja de sòl a una cota superior a la de la plaça que dóna lloc a un mur de contenció. L'edifici del passatge de Sant Bernat té un ús residencial i baixos comercials. El pendent del carrer provoca l'aparició d'un mur de contenció entre l'espai de la plaça i el passatge. La biblioteca de la Universitat Blanquerna, a l'est, és l'edifici més recent de la plaça. L'edifici, un volum de planta rectangular, defuig la disposició alineada amb el carrer Torres i Amat per donar regularitat a la plaça. La doble pell de vidre que defineix el pla de façana s'estén més enllà del volum de l'edifici a les plantes pis per oferir més front a la plaça i tancar-ne el seu àmbit. En certa manera, l'edifici li dóna l'esquena a la plaça, el seu accés es produeix pel carrer posterior i la materialitat de la façana, un vidre sense transparència, fan que desenvolupi un rol de llanterna de la plaça quan es fa fosc. De totes aquestes variables en surt un espai públic que sorgeix com un element més, que també té certa independència respecte els edificis. No és d'estranyar que en surti una plaça amb una funció única: una pista de bàsquet.

Fotografies de la plaça entre els carrers Valldonzella, Torres i Amat i el passatge de Sant Bernat
Elaboració pròpia

La plaça dels Àngels es troba compresa entre els carrers dels Àngels i Joaquim Costa a l'alçada del carrer Elisabets. Podríem dir que aquesta plaça, a diferència de la que acabem de veure, està feta d'un sol edifici que en defineix el seu costat principal: el Museu d'Art Contemporani de Barcelona. Plaça i museu tenen una relació completament interdependent accentuada per la configuració i disposició de la resta d'edificis de la plaça. Davant del museu s'hi ubica l'antic convent de la Mare de Déu dels Àngels que ofereix a la plaça un perímetre irregular i uns espais interiors enfocats cap al carrer dels Àngels, però no a la plaça.
L'edifici és rectangular, es situa sobre un basament i el seu front principal domina la plaça. La materialitat de la façana, un mur cortina transparent, deixa al descobert l'interior de l'edifici: unes rampes que defineixen la circulació interna i animen i participen de la configuració de l'espai públic. A més a més, les rampes comencen a la plaça de manera que, fins i tot, el primer tram d'ascensió cap al museu configura part de la urbanització.

La plaça del Sol es troba al barri de Gràcia i està situada entre els carrers Maspons, Planeta, Sol i Canó. La seva forma s'aproxima a un quadrat i té unes dimensions de 52x46 m. A diferència dels espais públics que hem vist anteriorment, l'espai queda definit per la suma de parcel·les de dimensions petites –en comparació amb les parcel·les dels casos anteriors- on s'hi edifiquen un conjunt de finques força heterogènies entre elles. Un total de vint edificis d'alçades i amplades diverses s'erigeixen sobre el perímetre de la plaça. El seu ús dominant és residencial i als seus baixos hi ha catorze comerços. Cada edifici es relaciona individualment amb l'espai públic. S'hi ubiquen els accessos, tant als habitatges com als comerços, i els habitatges ofereixen finestres i balcons a la plaça. Els restaurants i bars, comerços majoritaris, s'estenen amb terrasses sobre ella i desenvolupen un efecte d'atracció que contribueix al bullici del lloc, són catalitzadors urbans. La funció col·lectiva de la planta baixa i l'exteriorització de l'activitat dels interiors estova la relació entre els sòls privats i l'espai públic. La plaça refereix entre sí la suma d'elements i iniciatives privades i els hi confereix un sentit públic.

La plaça Masadas està situada al casc antic de la Sagrera i té unes dimensions de 44x32 metres. Es tracta d'una plaça porxada construïda a finals del segle XIX segons un projecte unitari que configura un perímetre quasi tancat, obert només en una de les seves cantonades. Igual que la plaça del Sol, la plaça Masadas es configura per la suma de parcel·les de diferents mesures, però aquí, la façana de l'edificació és unitària i confereix uniformitat a l'espai. La façana es resol amb arcs de mig punt amb una alçada igual al pòrtic, i sobre cadascun d'ells s'hi disposa un finestral amb balcó. L'espai porxat és generós, de cinc metres de crugia i cinc d'altura, acull diferents comerços i resol l'encaix amb els carrers circumdants. Es tracta d'un espai intermedi entre l'espai obert de la plaça i l'edificació. És un espai protegit amb un confort climàtic que la fa agradable per a passejar-hi i seure a la terrassa d'un bar. Els comerços que acull són ben diversos i d'això en resulta una plaça plena d'activitats i usos fruit de l'intercanvi social i comercial. Són l'ordre, la regularitat, l'homogeneïtat formal i l'espai porticat les característiques principals d'aquest espai públic.

Fotografies de la plaça Masadas
Elaboració pròpia

Volem observar ara un interior d'illa de l'Eixample obert com a jardí públic. Els Jardins Cèsar Martinell es troben a la mansana situada entre la Gran Via i els carrers Diputació, Villarroel i Casanovas, i tenen forma de quadrat quasi regular amb una dimensió de quaranta-vuit metres de costat. Primer de tot cal dir que és un espai públic no previst inicialment, com el primer dels que hem observat, fet que determina part de les seves qualitats. La diferenciació entre l'espai públic dels carrers i l'espai privat interior de la mansana es veu modificada en el moment en què es decideix limitar l'edificació, enjardinar i obrir el seu interior al públic.
L'accés a aquest espai es resol a través de dos passatges des de la via pública. El primer es troba entre edificacions, al carrer Villarroel, i el segon travessa una nova edificació, que serveix de porta dels jardins des de la Gran Via. L'espai interior de les illes de l'Eixample és de naturalesa molt diferent que els carrers d'aquest teixit. La condició d'interior d'aquest espai ve determinada, més enllà del fet d'estar tancada per un perímetre edificat, per la disposició dels habitatges i les relacions que estableixen amb aquest espai. Les parcel·les són força regulars, tenen una forma rectangular i els costats curts limítrofs al carrer i a l'interior de mansana, fet que origina en aquests dos espais uns fronts edificats continus fets de molts edificis. L'esforç compositiu de les façanes se centra en aquelles que donen al carrer i que són les principals. Les directrius donades per les ordenances han configurat unes façanes homogènies i una imatge pública dels edificis cap al carrer. Mentre que l'alineació de les edificacions al carrer és estricte, a l'interior és més irregular (fruit de les variacions en les profunditats edificables donades per les ordenances), tot i que en aquesta mansana les edificacions tenen unes profunditats edificables semblants. La majoria de les edificacions són anteriors als anys cinquanta del segle XX i les seves façanes interiors es composen de galeries vidrades. Les dels anys 1960 tenen una façana més senzilla a base d'acabats monocapa i balcons. El nou edifici-porta és un hotel amb passatge en planta baixa, que té la mateixa façana al carrer que al pati d'illa. La nova naturalesa de la mansana, d'un caràcter més públic, determina el nou llenguatge de la façana interior que contrasta amb els altres edificis. Una altra característica fonamental d'aquest espai rau en la inexistència de relacions entre la planta baixa de les edificacions i l'espai públic. Els comerços presents en planta baixa només es relacionen amb el carrer ja que el límit interior de la parcel·la es resol amb un mur. Aquest fet restringeix un conjunt de relacions amb les quals l'espai tindria unes característiques ben diferents. Els espais interiors confereixen a l'espai públic un grau de domesticitat, és un espai fet d'habitatges. L'espai enjardinat qualifica els habitatges, i els habitatges li confereixen uns atributs originals.

Els cinc casos d'espais públics analitzats ens han servit per exemplificar el tipus de relacions i la contribució que els espais interiors poden aportar a l'espai públic. En el primer cas els interiors i l'exterior tenien una existència quasi independent; en el segon existia una dependència total entre l'edifici principal i l'espai de la plaça; els tres darrers tenien unes dimensions molt similars, però l'espai porxat de la plaça Masadas, els comerços i habitatges de la del Sol i la domesticitat dels jardins Cèsar Martinell configuren tres espais completament diferents i les seves característiques són, en gran part, resultat de la diferent relació existent entre l'interior i l'exterior.

2.3 Composició de cruïlles de l'Eixample

Continuem ara parlant d'aquesta contribució dels espais interiors vers l'espai públic. Hem escollit diverses edificacions construïdes en xamfrans de l'Eixample i les hem composat de manera que configuressin quatre xamfrans d'una cruïlla de l'Eixample. Els edificis escollits mantenen diferents relacions amb l'espai de la cruïlla i al repetir-los als quatre xamfrans aconseguim veure els efectes i exagerar les qualitats que l'espai interior pot conferir a l'exterior.

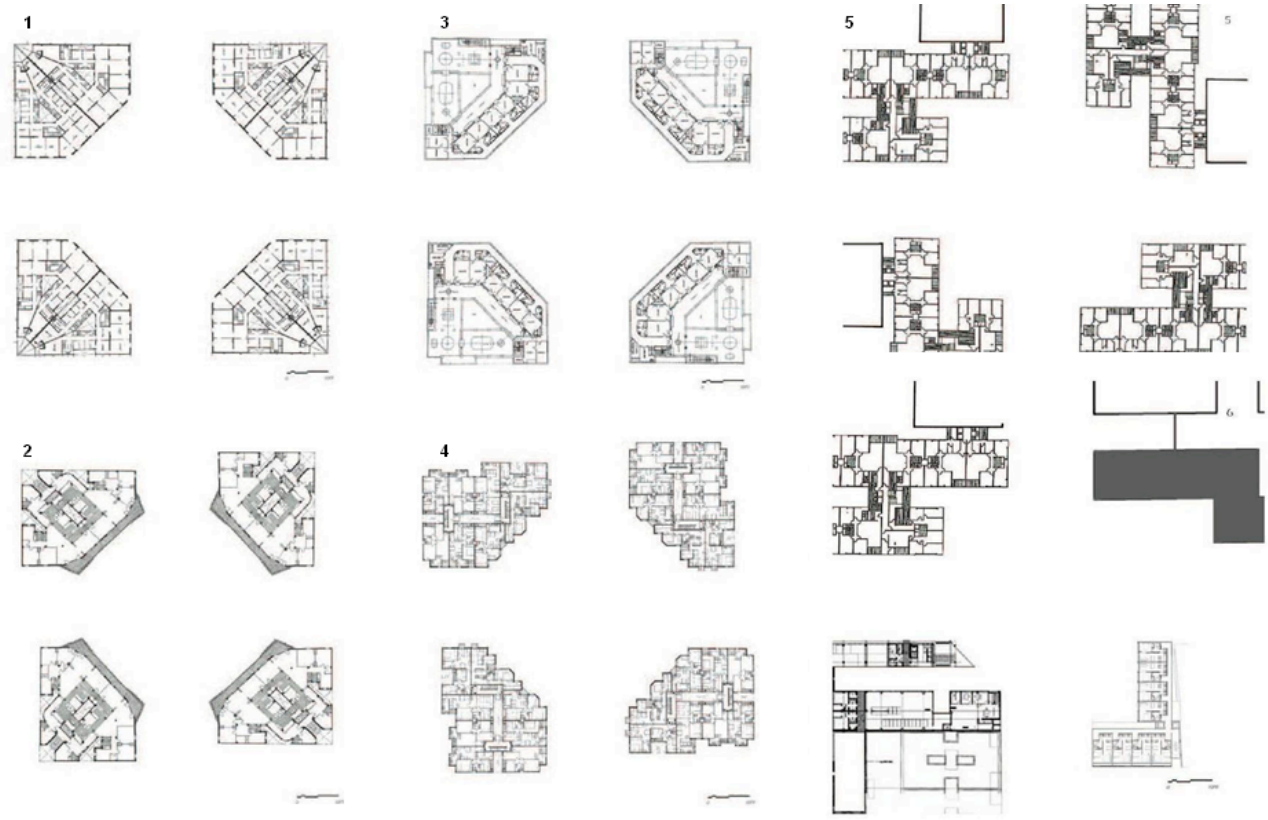

Composició de cruïlles de l'Eixample
Elaboració pròpia

Ens permetem aquest petit joc, defugint altres condicionants que serien claus al projectar aquests edificis al xamfrà. La construcció d'aquests espais imaginaris ens serveix per mostrar com canvia l'espai de les interseccions dels carrers de l'Eixample depenent dels interiors que sobre ell s'hi aboquen.

Hem composat una primera cruïlla amb un cas canònic. Es tracta d'un edifici amb quatre habitatges per planta distribuït simètricament respecte el xamfrà en què les irregularitats que sorgeixen de resoldre la distribució de la planta són assumides pels patis de llums i les estances del pati d'illa. Es produeix un esforç de disseny per regularitzar les estances que donen al carrer. D'aquesta manera, sobre el xamfrà hi donen un conjunt d'espais regulars i perpendiculars a les façanes que es relacionen amb el carrer amb finestrals regulars.

En el segon cas que hem composat, l'edifici presenta dos habitatges per planta i hi apareix una terrassa correguda entre les estances interiors i la cruïlla. Els habitatges construeixen un espai exterior per relacionar-se amb el carrer, i aquest guanya un espai intermedi.

Una composició de la cruïlla amb l'última planta del Casal Sant Jordi als quatre xamfrans ens porta a una situació on els edificis es relacionen més amb l'interior de la parcel·la que amb el carrer, és un xamfrà sense espais interiors principals. A façana hi ha un passadís perimetral que dóna accés a les habitacions que se situen entre aquest espai i el jardí interior. En resulta una relació d'introversió, una cruïlla que no té edificis que la mirin.

Si pel contrari composem una cruïlla amb edificis que no s'alineïn al xamfrà, sinó que mitjançant una línea de façana amb successives reculades perpendiculars als carrers aconsegueixen peces interiors regulars, s'obtenen unes edificacions amb uns espais interiors que es relacionen de manera tangencial amb la cruïlla. Des del centre d'aquest espai, sembla que les façanes siguin cegues.

Si la cruïlla que composem és el resultat de la repetició de l'edifici Mediterrani n'obtenim un espai de forma quadrada molt més ampli. Els espais interiors no miren en la direcció al centre de la cruïlla. És una solució que no parteix de resoldre el xamfrà, sinó d'evitar-lo[1].

Ara composem un esquema similar a partir del propi edifici Mediterrani, però combinant-lo amb un altre edifici d'habitatges, un equipament i un edifici d'oficines. Ja hem vist la relació que establia el primer. El segon edifici d'habitatges és molt diferent. Es tracta de dos volums que es relacionen en forma de L que acullen apartaments de dimensions reduïdes. En un d'aquests volums els habitatges es distribueixen cap a la cruïlla, tot i que la relació és tangencial, com en el cas anterior. Al volum perpendicular, és el corredor d'accés als habitatges el que es relaciona amb la cruïlla. Pel que fa a l'edifici d'equipaments (escola i habitatges socials), es genera una escletxa entre els dos volums del projecte que serveix d'accés a l'escola. L'espai ampliat al carrer cobra sentit per aquest motiu.

Però la gràcia de les cruïlles de l'Eixample és precisament que els quatre xamfrans acostumen a ser diferents, de manera que la contribució dels espais interiors és més rica i complexa.

3 LA INTRODUCCIÓ DE VINCLES EN LA CONFIGURACIÓ DE L'ESPAI PRIVAT AMB INCIDÈNCIA SOBRE L'ESPAI PÚBLIC EN LA REGLAMENTACIÓ URBANÍSTICA

Al primer capítol ens hem referit a certes iniciatives privades que participen de la construcció d'allò públic, i en el segon hem vist com es poden llegir determinats espais públics des dels espais interiors que l'acompanyen. Ara proposem de fixar-nos en algunes reglamentacions urbanes barcelonines per analitzar els instruments i recursos coercitius utilitzats per regular aspectes relatius a l'interior d'edificis i parcel·les que tenen una incidència directa, un efecte, en les qualitats de l'espai públic immediat.

La vida en comú que es dóna a les ciutats, l'existència d'interessos dispars i d'emprenedories múltiples, fan necessària l'aparició de regulacions que s'encarreguen de mantenir l'ordre i l'interès públic. Les normatives urbanístiques i les ordenances de l'edificació tenen un efecte directe sobre la forma i el conjunt de qualitats del medi físic construït i s'encarreguen de regular el conjunt de condicions que han de complir els particulars per aconseguir un espai compartit. Asseguren, mitjançant topalls i paràmetres que estableixen condicions sobre la unitat edificada, que en les iniciatives privades existeixi certa idea de participar de la construcció de quelcom comú.

El procés d'introducció de regulacions sobre els predis privats ha estat dificultosa degut a la negativa dels qui veien afectats interessos particulars i denunciaven la injustícia que, al seu parer, cometia l'administració al quartar la seva llibertat d'actuació sobre les seves propietats. Potser, en aquests temps de canvis que estem vivint, és necessari recordar la necessitat d'establir unes limitacions sobre les iniciatives privades per aconseguir que el tarannà individualista d'algunes d'elles pugui malmetre l'espai i el patrimoni públic.

L'estudi dels inputs externs sobre els sòls privats que estableixen les reglamentacions urbanes i afecten a la imatge pública de la ciutat permeten analitzar, des d'una altra perspectiva, com es produeix la contribució de l'espai privat en la construcció de l'espai urbà. Dit d'una altra manera, ens interessa estudiar les reglamentacions urbanes perquè són la translació a l'àmbit general dels agents que actuen en la ciutat de la interrelació publico-privada..

Les reglamentacions urbanes són pròpies de cada ciutat i ens descobreixen els interessos i les preocupacions d'una cultura en un període concret. Històricament han existit reglamentacions sobre com construir a les ciutats per intercedir o evitar els conflictes que comporta la convivència quotidiana entre veïns en un context urbà. Fins al segle XVIII, en moltes ciutats europees les normes que regeixen les edificacions tenen un origen consuetudinari i estan encarades a evitar les disputes entre veïns. És per això que la majoria de societats urbanes han reflexionat sobre el tema i han intentat donar resposta a aquestes problemàtiques urbanes a través de convenis, pactes o normes que garanteixen la vida comunitària a la ciutat. El fet de regular les edificacions és tan antic com la mateixa idea de justícia (Sabaté, 1999: 14) i les normatives urbanes d'origen consuetudinari presents a la majoria de ciutats importants europees fins al segle XVIII tenen com a matriu històrica el dret romà (Ribalta, 2005: 14).

[1] Xavier Monteys considera que aquestes solucions eviten el problema de resoldre el xamfrà. Veure l'article "La ciutat, la cantonada i la casa", a *Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme*, núm. 255, tardor 2007.

Aquí ens fixem en què, amb l'arribada de la modernitat, la regulació de l'edificació experimenta una gran transformació i l'interès bascula de la regulació de la qualitat constructiva i de les relacions entre veïns cap al control parcial de les edificacions, de la seva aparença externa per aconseguir un espai públic que es prefigura, i persegueix una determinada idea i forma de ciutat. La regulació de l'edificació, la unitat bàsica de la ciutat, es mostra essencial per a la creació de l'espai urbà modern. Els problemes urbans, que havien estat principalment de moral entre veïns, de preocupació per la vida quotidiana a la ciutat, es veuen substituïts, primer, per la preocupació funcional i estètica de construir un "escenari" per a la vida urbana, i més endavant per a la millora de les condicions higièniques dels habitatges i de la ciutat.

Des del segle XVIII, ha existit un número creixent d'instruments que regulen les parcel·les i els espais interiors de l'edificació de la ciutat de Barcelona. I aquest és un fet simptomàtic que ens parla del creixent interès i de la influència que l'interior de l'edificació té per a la ciutat. Un referent important per a prendre consciència de la figura pública dels edificis i de la importància d'incorporar vincles en la configuració de l'espai privat són les Servituds Especials d'Arquitectura i les primeres ordenances de la ciutat de París, que fixaven de manera estricte la forma externa dels edificis.
Però no volem fer un recorregut cronològic de com s'han anat introduint aquests instruments en les successives regulacions urbanístiques i de l'edificació de Barcelona. Al contrari, partim d'uns textos normatius actuals: la Normativa urbanística metropolitana de Barcelona i l'Ordenança de rehabilitació i millora de l'Eixample.

S'ha procedit a la lectura d'aquests textos prestant atenció als instruments coercitius que controlen aspectes relatius a l'interior de parcel·les i edificis i s'han seleccionat i agrupat en diferents grups aquells que tenen una repercussió directa o indirecta sobre l'espai públic.

En la recerca que hem realitzat s'ha elaborat un primer esbós del treball elaborat fins a dia d'avui en forma de taules que resumeixen l'instrument, la seva ubicació en l'articulat dels textos mencionats i l'origen d'alguns d'ells en les successives normatives anteriors de la ciutat de Barcelona. Per aquesta cerca de l'origen d'alguns instruments ens hem recolzat en el llibre "El proyecto de la calle sin nombre" (Sabaté, 1999) que ens ha permès arribar fins a les ordenances de 1891. Quan en una fase posterior de la investigació finalitzi aquest procés, fins arribar a les regulacions prèvies a la democràcia, ens servirà per ressaltar l'originalitat d'alguns dels instruments en les normatives recents. Pensem que aquesta forma de procedir, d'un mètode que analitza les ordenances presents i busca el seu origen en el passat, ens hauria de permetre un anàlisi crític de les ordenances actuals per detectar la inèrcia d'alguns recursos heretats que dificulten la interrelació entre l'espai interior privat i l'espai exterior públic.

Els instruments seleccionats s'han agrupat en sis grups relatius a:

1 La intensitat d'aprofitament de la parcel·la
2 La relació de l'edificació amb la via pública i amb altres edificacions
3 Els elements de contacte amb el carrer
4 Als espais interiors de l'edificació
5 Als espais d'accés
6 El tipus i les condicions d'ús a la parcel·la

No descartem que en fases posteriors de la recerca haguem de recórrer a una classificació diferent dels instruments o a la més adequada definició d'algun d'ells. A continuació mostrem un gràfic que sintetitza tots els instruments recollits:

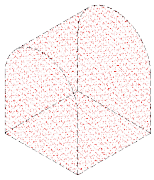

ENVOLTANT MÀXIMA D'EDIFICACIÓ

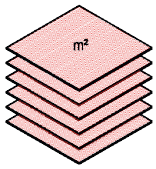

SUPERFÍCIE DE SOSTRE EDIFICABLE

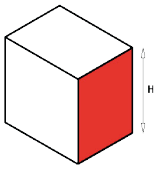

ALÇADA REGULADORA MÀXIMA

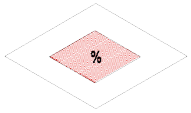

MÀXIMA OCUPACIÓ DE PARCEL·LA

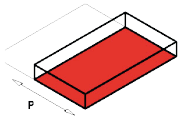

PROFUNDITAT EDIFICABLE

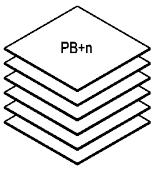

NOMBRE MÀXIM DE PLANTES

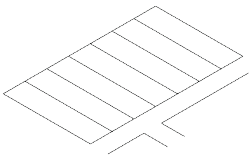

FORMA I MIDA DE LA PARCEL·LA

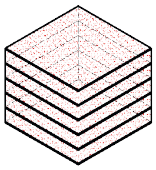

MÀXIM VOLUM EDIFICABLE

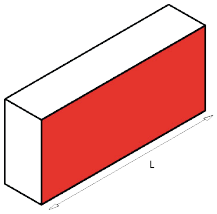

LONGITUD MÀXIMA DE BLOC

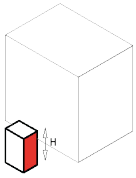

ALÇADA MÀXIMA DE CONSTRUCCIONS AUXILIARS

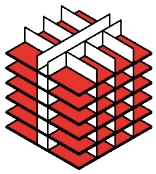

DENSITAT MÀXIMA D'HABITATGES

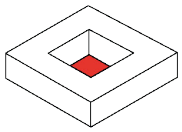

LIMITACIÓ DE L'EDIFICACIÓ A L'INTERIOR D'ILLA

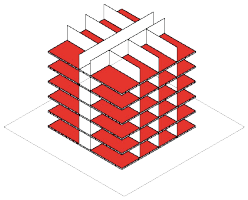

NOMBRE MÀXIM D'HABITATGES PER PARCEL·LA

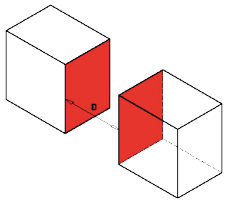

DISTÀNCIA MÍNIMA ENTRE FAÇANES DE PATIS INTERIORS D'ILLA

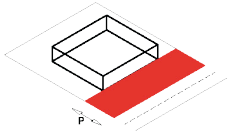

DISTÀNCIES MÍNIMES DE SEPARACIÓ DE L'EDIFICACIÓ A LA VIA PÚBLICA

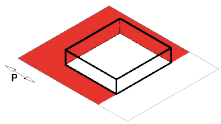

DISTÀNCIES MÍNIMES DE PARACIÓ DE L'EDIFICACIÓ

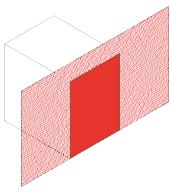

ALINEACIÓ DE L'EDIFICACIÓ RESPECTE AL CARRER

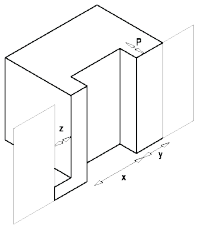

CONDICIONS FORMALS DE LES RECULADES

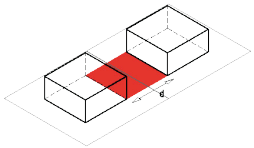

DISTÀNCIES MÍNIMES ENTRE COSSOS D'EDIFICACIÓ

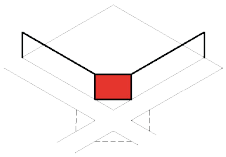

BISELLATGE DELS ANGLES EN INTERSECCIONS DE CARRERS

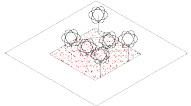

ROTECCIÓ DE L'ARBRAT VERD PRIVAT D'INTERÈS TRADICIONAL

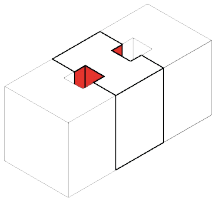

POSICIÓ DELS PATIS DE VENTILACIÓ EN RELACIÓ AMB LES EDIFICACIONS VEÏNES

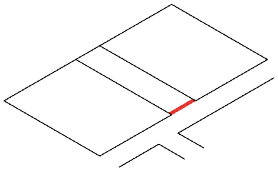

FRONT MÍNIM DE PARCEL·LA A VIA PÚBLICA

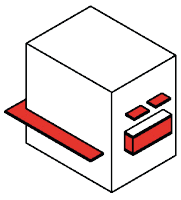

CONDICIONS I REGULACIÓ DEL VOL DE COSSOS SORTINTS

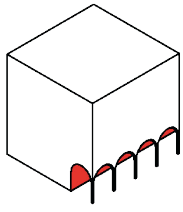

DIMENSIONS MÍNIMES EN RECULADES DE PLANTA BAIXA FORMANT PORXADES

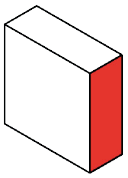

FAÇANA MÍNIMA ADMESA

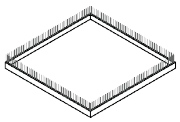

ALÇADA MÀXIMA TANQUES

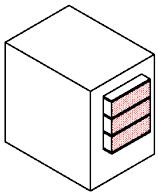

PROTECCIÓ DE L'ESTESA DE ROBA EN FAÇANES AMB UNA GELOSIA

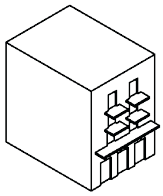

COMPOSICIÓ DE FAÇANES

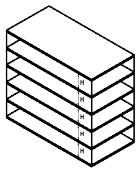

ALÇADADES DE FORJAT

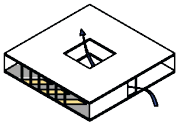

VENTILACIÓ I IL·LUMINACIÓ DELS ESPAIS INTERIORS DELS EDIFICIS D'HABITATGES

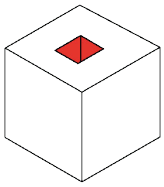

DIMENSIÓ I SUPERFÍCIE MÍNIMA DELS CELOBERTS I PATIS DE VENTILACIÓ

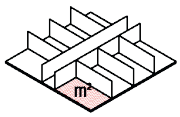

SUPERFÍCIE MÍNIMA ÚTIL D'UN HABITATGE

PROGRAMA FUNCIONAL MÍNIM

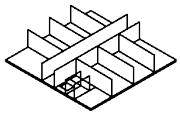

INDEPENDÈNCIA DE DORMITORIS I BANYS

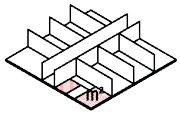

DIMENSIONS I SUPERFÍCIES MÍNIMES DE LES ESTANCES DELS HABITATGES

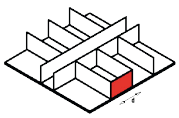

AMPLE MÍNIM DE CONTACTE AMB FAÇANA DE CADA HABITATGE

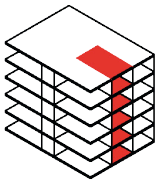

OBLIGACIÓ D'ESPAI D'ÚS COMÚ AMB OBERTURA SOBRE L'ESPAI EXTERIOR

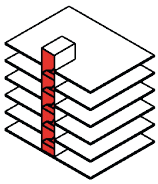

VENTILACIÓ D'ESCALES

CONDICIONS DELS LOCALS COMERCIALS I LES INDÚSTRIES EN PLANTA BAIXA

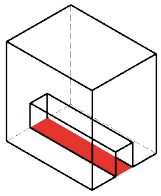

CONDICIONS MÍNIMES DE GALERIA COMERCIAL

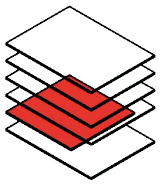

CONDICIONS ENTRESOLATS

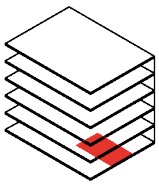

DIMENSIONS MÍNIMES DEL VESTÍBUL D'ACCÉS A EDIFICI D'HABITATGES

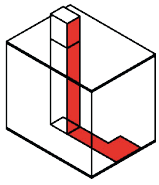

CONNEXIÓ ENTRE L'ENTRADA DE L'EDIFICI I L'ESCALA O ASCENSOR

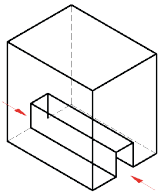

ACCÉS PÚBLIC ALS EXTREMS DE LA GALERIA COMERCIAL

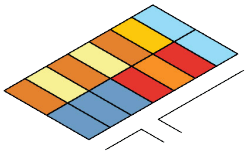

LIMITACIÓ D'USOS

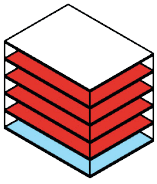

PROHIBICIÓ D'HABITATGES EN PB

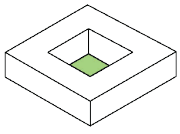

DESTINACIÓ DE L'ESPAI INTERIOR D'ILLA COM A ESPAI ENJARDINAT

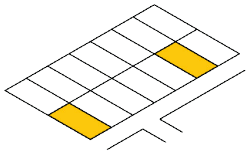

DISTÀNCIES MÍNIMES ENTRE ESTABLIMENTS

Instruments presents en dues reglamentacions urbanes i que són utilitzats per regular aspectes relatius a l'interior d'edificis i parcel·les que tenen una incidència directa, un efecte, en les qualitats de l'espai públic immediat.
Elaboració pròpia

La relació exposada recull una primera descripció dels recursos utilitzats per a definir els extrems d'aprofitament dels predis privats en dos dels principals codis amb incidència sobre la forma global del teixit edificat de la ciutat de Barcelona. Molts d'aquests instruments tenen el seu origen al segle XVIII i XIX i són impulsats per aconseguir certes característiques funcionals i formals de l'espai públic. El conjunt d'edictes, bandos i ordenances aprovades successivament promouen un conjunt d'instruments que reglamenten com s'ha de construir la unitat edificada en ares a exercir un control figuratiu de l'espai públic. L'Edicte d'Obreria representa un punt d'inflexió en les normatives existents fins aleshores i es "preocupa essencialment per la forma externa de les construccions, per aconseguir una aparença ordenada de l'espai públic" (Sabaté,1999: 150). Les principals preocupacions inicials eren les de regular els elements volats de les edificacions i les d'establir alineacions, és a dir els límits de l'edificació al llarg dels carrers. Aquestes mesures havien de servir per millorar la circulació de la ciutat a través de la formació de vies capaces per al trànsit, i a l'hora construir un nou escenari urbà. De mica en mica s'aniran introduint noves mesures, com les de pautar l'altura màxima que podien assolir els edificis, concretar el número de plantes permeses dins de l'altura màxima i reglamentar com ha de ser la façana al carrer –la façana pública- de les edificacions. Es pren consciència que la unitat edificada dissenya un fragment de l'espai públic i cal controlar la seva aparença. Es va definint un nou espai públic a través de la reglamentació de l'espai privat. Durant el XIX comencen a preocupar les condicions d'habilitat interior de les edificacions ja que afecten a les condicions generals d'habitabilitat de la ciutat. A l'inici hi ha una dificultat de fer-ne una traducció a dimensions concretes, però a través de la regulació de les dimensions mínimes de la parcel·la, de la màxima ocupació de la parcel·la, de la profunditat edificable, de dimensions mínimes destinades a patis de ventilació o de l'alçada dels forjats, s'aconsegueix anar millorant les condicions higièniques dels habitatges i, al mateix temps, de la pròpia ciutat.

Darrera molts d'aquests instruments hi ha (o hi hauria d'haver) certa idea de la ciutat que es vol construir ja que defineixen la forma global del paisatge urbà. Existeix, o hauria d'existir en aquests instruments, una estètica codificada encarada a la construcció d'un determinat tipus de ciutat. En aquest capítol de la investigació ens queda molt per avançar. Primer de tot cal analitzar com es materialitzen tots aquests instruments sobre la forma actual de la ciutat. Són òptimes les mesures que establim a tot tipus d'espais per aconseguir una ciutat millor? Les nostres normatives urbanes, conscients de la falta de tarannà col·lectiu del sector privat, adopten una posició "a la defensiva" envers les iniciatives privades. És evident que molts dels instruments analitzats s'han perpetuat i han perdut sentit per aconseguir teixits amb més i millors qualitats urbanes.

D'altra banda, seria necessari preveure com es poden millorar les reglamentacions urbanes en funció dels avenços que en la ciutat es donin per bons. Al primer capítol sobre la ciutat de Barcelona hem vist com alguns arquitectes aconsegueixen mitjançant els seus projectes sobre sòls privats millorar i enriquir les qualitats de l'espai públic. Seria interessant estudiar com traduir els progressos sorgits en algunes experiències a paràmetres i instruments per a poder generalitzar-los al teixit comú de la ciutat. No és possible desaprofitar l'aprenentatge que certes intervencions ens ofereixen i deixar que restin com a gestos individuals.

Les experiències assajades en altres ciutats també són una font de saber i d'estímul per tal d'indicar possibles camins per al desenvolupament de la normativa de la nostra ciutat. A *Privately owned public space* (2000) Jerold S. Kayden explica i analitza com sorgeixen nombrosos espais públics de la mà d'iniciatives privades arran de l'aprovació de la *New York City Zoning Ressolution* de 1961. Aquesta reglamentació urbana estimulava la creació d'espais públics en sòls privats tot establint bonificacions d'edificabilitat. L'inventari d'espais i la descripció sistemàtica que duu a terme l'autor li permeten realitzar una lectura crítica que detecta les mancances i deficiències de la norma (i les seves successives revisions) per tal d'aconseguir millors estàndards de disseny i de qualitat per als futurs espais públics erigits per iniciativa privada. També hem realitzat una primera incursió a través de l'obra *Grand Urban Rules* (2009) d'Alex Lehnerer on es mostren un ventall de "grans regles urbanes" de diverses ciutats que l'autor considera de gran transcendència. Malgrat només algunes de les regles que analitza fomenten la interacció publico-privada, la seva lectura ens ofereix una mirada refrescant i ens obre un camp de reflexió en la tasca de donar valor públic a allò privat, i accentuar l'oportunitat, l'encert i la riquesa de les iniciatives privades.

BIBLIOGRAFIA

BALAGUER, V. (1865). *Las calles de Barcelona*. Barcelona: Salvador Manero.

BAUDELAIRE, Ch. (1869). "Les finestres", *a El Spleen de París: petits poemes en prosa*. València: Edicions 3 i 4, 1994.

BENJAMIN, Walter (1927-1940), Tiedeman, R. (ed.) (1982). *El libro de los pasajes*. Madrid: Akal, 2005.

BUSQUETS, J. (2004). *Barcelona: la construcción urbanística de una ciudad compacta*. Barcelona:Ediciones del Serbal.

COLOMINA, B. (1994), *Privacidad y publicidad. La arquitectura moderna como medio de comunicación de masas.* Murcia: Centro de Documentación y Estudios Avanzados de Arte Contemporáneo Cendeac i Colegio Oficial de Arquitectos de Murcia, 2010.

CORBOZ, A. (2001). *Le Territoire comme palimpseste et autres essais*. Paris: Les Éditions de l'Imprimeur.

HERNÁNDEZ-CROS, J.E., MORA, G., POUPLANA, X. (1984). *Guia d'arquitectura de Barcelona 1716-1977*. Barcelona: La Gaya Ciencia.

JACOBS, J. (1961). *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Madrid: Capitán Swing Libros, 2011

KAYDEN, Jerold S. (2000). *Privately owned public space: The New York experience*. New York: John Wiley & Sons.

LEHNERER, A. (2009). *Grand urban rules*. Rotterdam: 010 Publishers.

MADANIPOUR, A. (2003), *Public and private spaces of the city.* London: Routledge.

MOLEY, C. (2006). *Les abords du chez-soi, en quête d'espaces intermédiaires*. Paris: Ed. de la Villette.

MONTEYS, X. (2007). "La ciutat, la cantonada i la casa", a *Quaderns d'Arquitectura i Urbanisme*, núm. 255, tardor.

MONTEYS, X. (2009). "La façana no ho és tot", a *El País*, 9 d'abril.

PLA, J. (1956). *Barcelona, una discussió entranyable.* Barcelona: Destino, llibres a mà, 1985, pp. 48-58

RIBALTA, J. (2005) *Dret urbanístic medieval de la Mediterrània*. Barcelona: Col·lecció d'estudis d'història del Dret 1. Seminari permanent i interuniversitari d'història del Dret català Josep M. Font Rius, Universitat Pompeu Fabra.

SABATÉ, J. (1999). *El proyecto de la calle sin nombre*. Barcelona: Fundación Caja de Arquitectos.

SOLÀ-MORALES, M. (1992). "Espacios públicos/Espacios colectivos", publicat inicialment a *La Vanguardia*. Consultat a SOLÀ MORALES, Manuel (2008), De cosas urbanas. Barcelona: Gustavo Gili.